

негативістських або інструментальних мотивів в інформаційній формі всупереч або поза волею цих осіб, впливає на свободу їх волевиявлення або спричиняє психічну або фізіологічну травму.

Таке визначення поняття психічного насильства охоплює, на наш погляд, найбільш важливі ознаки психічного насильства і дає можливість саме з цих позицій оцінювати ознаки окремих його проявів (погроза, примушування тощо) та проводити їх відповідну кваліфікацію. Ми не вважаємо це визначення поняття психічного насильства ідеальним, ми лише зробив чергову спробу вказати на головні ознаки такого виду суспільно-небезпечних дій. Але безперечним є той факт, що психічне насильство, як і фізичне, слід визнавати самостійною кримінально-правовою категорією. У подальшому особливій увазі потребує дослідження конкретних проявів психічного насильства.

Список літератури: 1. Фойницький І.Я. Уголовное право. Посягательства личные и имущественные. СПб., 1907. 2. Навроцкий В.О. Понятия насильства та його врахування при кримінально-правовій кваліфікації // Роль ОВС у сфері запобігання та протидії насильству. Львів, 2000. 3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., 2002. 4. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. М., 1984. 5. Петин И.А. Механизм преступного насилия. СПб., 2004. 6. Иванова В.В. Преступное насилие. М., 2002. 7. Иванцова Н. Основные положения концепции общественно опасного насилия в уголовном праве // Уголовное право. 2004. №4. 8. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления. М., 1974. 9. Левертова Р.А. Ответственность за психическое насилие в уголовном праве. Омск, 1978. 10. Сердюк Л.В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование. М., 2002. 11. Шарапов Р.Д. Физическое насилие в уголовном праве. СПб., 2001. 12. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» // Відомості Верховної Ради України. 2002. №10. 13. Побегайло Э. Психологические детерминанты криминальной агрессии // Уголовное право. 2002. №1.

Надійшла до редакції 19.06.06

О. О. Шевчук

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО СКАНУВАННЯ ПРИ РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Сучасний стан злочинності вимагає пошуку нових підходів до боротьби з нею і нових методів розкриття злочинів. Аналіз стану боротьби зі злочинністю, розкриття злочинів свідчить про серйозні недоліки в оперативно-розшуковій діяльності. З цим пов'язані причини зміни якісних характеристик злочинності та труднощі щодо виявлення злочинів. Однією з головних з них є відставання методів розслідування злочинів від методів вчинення злочинів. Високий рівень згуртованості й організованості злочинних формувань, продумана система захисту від правоохоронних органів змушує шукати адекватні заходи боротьби з ними.

У сучасних умовах розвитку науки і техніки для оперативних підрозділів з'являються можливості застосування нових видів технічних засобів для фіксації інформації про злочин та осіб, які його скоїли. Сучасні технічні засоби уможливають отримання інфор-

мації про осіб поза контактом з ними та без візуального спостереження за рухомим чи нерухомим об'єктом. Одним з них є засоби дистанційного сканування та зняття інформації. Але їх застосування породжує суттєві проблеми щодо легалізації результатів та в окремих випадках законності використання. Незважаючи на те, що їх використання є дієвим для отримання даних про злочин, чинні закони фактично не дають можливості застосувати таку інформацію в процесі доказування по кримінальних справах.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає оперативним підрозділам право: негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію; здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів [1]. Але фактично зазначена стаття Закону не передбачає для оперативних підрозділів міліції застосування технічних засобів дистанційного сканування при проведенні спостереження за злочинцями в процесі розкриття злочинів. Таке право надано лише спеціальним підрозділам по боротьбі з організованою злочинністю та відповідно до ст.13 Закону України «Про організаційні і правові основи боротьби з організованою злочинністю» їм надається можливість додатково використовувати спеціальні технічні засоби контролю, фіксації і документування розмов та інших дій осіб. Таким чином, для сьогодення характерно, що сучасні технічні засоби можуть використовуватись лише окремими оперативними підрозділами правоохоронних органів та лише для боротьби з організованою злочинністю.

Вважаємо, що законодавець невдало визначив повноваження оперативних підрозділів та надає значні переваги спеціальним підрозділам по боротьбі з організованою злочинністю порівняно з іншими підрозділами кримінальної міліції.

Для здійснення ефективних заходів боротьби зі злочинністю правоохоронні органи повинні мати можливість систематичного збору та аналізу інформації з усіх відповідних джерел, щоб використовувати оперативні дані як у стратегічних, так і тактичних цілях. На сучасному етапі ефективна боротьба зі злочинністю неможлива без широкого застосування оперативно-технічних засобів. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності є складовою оперативного пошуку і фіксації фактичних даних щодо протиправної діяльності окремих осіб та злочинних угруповань, що дозволяє своєчасно виявляти та оперативно документувати злочинну діяльність осіб за умов, коли використання слідчих, оперативно-розшукових заходів неможливе, недоцільне або малоефективне. Процес фіксації фактичних даних при

проведенні оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів пов'язаний з поняттям оперативно-технічного документування прихованої злочинної діяльності осіб та організованих злочинних угруповань.

Світова практика і досвід боротьби зі злочинністю доводить, що найбільш ефективними заходами є проведення довгострокових таємних операцій з широким застосуванням оперативно-технічних засобів та проникненням інформаторів у злочинні угруповання. При цьому потрібно враховувати, що використання інформаторів потребує їх ретельної підготовки, пов'язане з небезпекою для їх життя, а отримана інформація використовується здебільшого в оперативних цілях [2]. Тому у більшості випадків перевага надається оперативно-технічним засобам отримання інформації про злочини і злочинну діяльність осіб.

Сучасні форми і методи вчинення злочинів, активна протидія з боку злочинців правоохоронним органам щодо їх виявлення і розкриття найчастіше призводить до втрати чи неможливості отримання інформації про злочини та використання її як доказу. До цього слід додати вжиття злочинцями заходів, що допомагають уникненню кримінальної відповідальності, та використання корумпованих посадовців, які сприяють цьому [3, с.102].

Закордонний досвід правового регулювання застосування спеціальної техніки прослуховування, негласного візуального спостереження і фіксації отриманої при цьому інформації доводить, що використання з метою боротьби зі злочинністю спеціальних технічних засобів визнано правомірним у більшості розвинутих країн. Характерним є застосування такої техніки для попередження і розкриття злочинів, що становлять підвищену суспільну небезпеку.

Вивчення практики діяльності правоохоронних органів та кримінально-процесуального законодавства країн Західної Європи (Великобританії, Франції, Бельгії, Нідерландів, Італії та ін.) свідчить, що в цих країнах ще на початку 90-х рр. минулого століття почали застосовуватися нові спеціальні дії, які уможливають отримання інформації про злочин та використання її як доказ під час розгляду кримінальної справи в суді. Так, Закон Італійської Республіки «Про внесення термінових змін в Кримінально-процесуальний кодекс і заходах по боротьбі з мафіозною злочинністю» дозволяє правоохоронним органам вживати різноманітних заходів для отримання інформації про злочинну діяльність із застосування технічних засобів контролю і фіксації інформації та використовувати результати в кримінально-процесуальному доказуванні [4, с.34–35]. Такі дії за своїм змістом схожі з передбаченими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», а відрізняються вони тим, що проводяться за цілеспрямованим дорученням прокурора (судді) з метою отримання інформації про

злочин і використання її в процесі доказування. Введення такого порядку отримання доказів фактично ототожнює слідчі та оперативно-розшукові дії щодо отримання доказів, якщо вони проводяться в спеціальному порядку, що визнає контроль за такою діяльністю, забезпечення дотримання прав і свобод особи та умови їх використання. Застосування широкого кола технічних засобів підвищує ефективність боротьби зі злочинністю.

Практика боротьби зі злочинністю закордонних країн доводить ефективність таких дій. Так, третина всіх доказів, які використовує суд Франції для викриття вини особи у вчиненні злочину, збута саме за допомогою дій, проведених в зазначеному порядку [5, с.67]. На наш погляд, використання такого досвіду в практиці правоохоронної діяльності нашої держави дасть бажані результати.

Контроль за проведенням таких заходів у цих закордонних країнах носить достатньо жорсткий міжвідомчий характер, а отримані в результаті їх проведення матеріали використовуються у процесі доказування; прослуховування та візуальне спостереження за допомогою технічних засобів прирівнюються до обшуку, а фіксація такої інформації – до вилучення доказів. Така нормативна регламентація закріплюється законодавчим порядком проведення.

На жаль, чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти щодо оперативно-розшукової діяльності не враховують сучасний позитивний досвід закордонних країн, а проект нової редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не закріплює можливість застосування засобів дистанційного сканування у розкритті злочинів [6].

Вважаємо, що для підвищення ефективності розкриття злочинів у законодавчих і нормативних актах, що врегульовують оперативно-розшукову діяльність, необхідно визначити можливість застосування оперативними підрозділами всіх наявних технічних засобів і визначити порядок надання отриманій інформації статусу доказу. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» повинен мати положення, що закріплюють можливість застосування технічних засобів контролю, фіксації і документування розмов та інших дій осіб, які підозрюються у вчиненні злочину та встановити рівні можливості для всіх оперативних служб правоохоронних органів щодо застосування сучасних технічних засобів. У законі слід сформулювати не вичерпний перелік засобів доказування та технічних процедур, які застосовуються для цього, а загальні принципи їхньої допустимості в судочинстві [3, с.106].

Вчені та практики вважають за необхідне переглянути концептуальні положення законодавства щодо спрощення процедури використання оперативної інформації про вчинені злочини в розкритті та розслідуванні кримінальних справ. На їхню думку, розширення можливостей правоохоронних органів щодо викорис-

тання доказів підвищить ефективність боротьби зі злочинністю та має проводитись на підставі визначення соціальної цінності людських прав [7, с.19].

Будь-яке застосування технічних засобів у діяльності ОВС повинно здійснюватись в чіткій відповідності до чинного законодавства та відомчої нормативної бази, яка впливає з нього. При цьому мають бути забезпечені гарантії прав і свобод громадян, які закріплені в основному законі держави – Конституції України.

В усіх випадках дії співробітників оперативно-технічних підрозділів повинні забезпечити повне збереження матеріалів оперативно-технічного документування, що можуть набути доказового значення по кримінальній справі, тобто вони можуть бути легалізованими.

Але для цього необхідно подолати негативне ставлення і недовіру до правоохоронних органів, надати їм реальні можливості для ефективної боротьби із злочинністю. Вітчизняні правоохоронці найчастіше працюють лише на ентузіазмі, здоровому глузді та особистому досвіді, чого, безперечно, нині недостатньо. Тому слід більше довіряти людині, яка забезпечує правопорядок і бореться із злочинністю, забезпечити її ефективною законодавчою базою.

Список літератури: 1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» ст.8. 2. Радченко Ю. Як над вами будують «ковпак». Автоматизоване стеження за громадянами: світова реальність і українські перспективи. Техніко-журналістське розслідування // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/352/31695/>. 3. Строков І.В. Проблеми використання інформації про злочин, що отримано за результатами оперативно-розшукової діяльності в розслідування кримінальних справ // Науковий вісник НАВСУ. 2003. № 4. 4. Законодавельство Італії о боротьбе с организованною преступностью // Законность. 1993. № 11. 5. Кавалерис А. К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно-розыскной деятельности // Роль и значение деятельности профессора Белкина Р.С. в становлении и развитии современной криминалистики. Материалы международной научно-практической конференции. М., 2002. 6. Сайт МВС України. <http://mvd.gov.ua/> 7. Козаченко І.П. Дотримання прав та свобод людини при проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів/ Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності. Матеріали науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 1999.

Надійшла до редакції 03.08.06

О. С. Самоїлова

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 330 КК УКРАЇНИ

Конституція України проголосила і закріпила в ст. 34 право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію [1]. Разом з цим право доступу до інформації, передбачене в Конституції і законодавчих актах, не є абсолютним, оскільки законодавством встановлені обмеження на доступ до певних видів інформації. Інформація з обмеженим доступом охороняється різними правовими засобами, в тому числі шляхом встановлення та реалізації кримінальної відповідальності за порушення правил